

Asia: VN/32853/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

MTK Keski-Pohjanmaa kiittää maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä ja pitää sitä erittäin tarpeellisena maataloustuottajien aseman vahvistamiseksi ruokaketjussa. Esitys on oikeansuuntainen, mutta ei vielä riittävä korjaamaan tieto- ja neuvotteluvoiman epätasapainoa elintarvikeketjussa, joten työtä on jatkettava. Pidämme myönteisenä, että esitys vahvistaa elintarvikemarkkinavaltuutetun asemaa, sopimussuhteiden tasapainoa ja tuottajien oikeusturvaa. Lain voimaantulo tulee toteuttaa viipymättä, ja siirtymäajat rajata vain välttämättömiin kohtiin.

2. Huomiot esityksen vaikutuksista

MTK Keski-Pohjanmaa pitää ehdotettuja muutoksia erittäin tärkeinä kotimaisen ruoantuotannon toimintaedellytysten, viljelijöiden sopimusaseman ja huoltovarmuuden vahvistamiseksi. Esitys parantaa ruokaketjun tasapainoa ja läpinäkyvyyttä, mikä luo viljelijöille paremmat edellytykset kehittää tuotantoa ja hallita riskejä. Korostamme, että kaupan omien merkkien (PL-tuotteiden) aiheuttamat kilpailuvääristymät on hillittävä, sillä niiden kasvu heikentää alkutuottajien asemaa ja lisää hintapainetta. Huoltovarmuuden ja omavaraisuuden merkitys on tunnistettava, koska ruokaketju on kriisitilanteissa yhteiskunnan herkimpiä kokonaisuuksia. Lakimuutoksen kunnianhimon tasoa voidaan edelleen nostaa, jotta viljelijöiden asema vahvistuu nopeasti ja kattavasti.

3. Huomiot luvusta suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

-

4. Muut huomiot perusteluista

MTK Keski-Pohjanmaata huolettaa, että enemmistö PL-tuotteiden valmistajista näkee, että tuotannon riskit ovat epäoikeudenmukaisesti jaettu. Neuvotteluvoiman suuri epätasapaino pienentää maataloustuottajien kiinnostusta investoida ja kehittää tuotantoaan ja tämä vähentää lopulta kuluttajien valinnanmahdollisuuksia.

5. Huomiot 1 §:stä Soveltamisala säännöskohtaisine perusteluineen

-

6. Huomiot 1 a §:stä Säännökset, joita sovelletaan riippumatta muutoin sovellettavasti laista säännöskohtaisine perusteluineen

-

7. Huomiot 1 b §:stä Lain tarkoitus säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää ehdotettua pykälää perusteltuna. Lain tarkoitus on suojata elintarvikeketjun heikompaa osapuolta ja tämän lähtökohdan tulisi selvästi tuoda esiin perusteluissa.

8. Huomiot 2 §:stä Määritelmät säännöskohtaisine perusteluineen

-

9. Huomiot 2 e §:stä Kaupalliset kostotoimet säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää käännettyä todistustaakkaa erittäin perusteltuna keinona vähentää ilmoituspelkoa ja estää kaupallisia kostotoimia. Nykyinen tilanne, jossa pelkkä epäkohdasta keskustelu voi johtaa haitallisiin vastatoimiin, on rakenteellisesti keskittyneillä markkinoilla kestävä. Muutos parantaa heikommassa asemassa olevien oikeuksien toteutumista ja helpottaa valvontaa, sillä korkea näyttökynnys on tähän asti estänyt epäkohtien esiin tuomista. Korostamme, että ostajan kohtuuton reagointi toimittajan asialliseen pyyntöön tulee selkeästi katsoa kielletyksi käytännöksi. Lakimuutos on välttämätön, jotta viljelijöiden asema ja luottamus markkinoiden reiluuteen vahvistuvat.

10. Huomiot 3 a §:stä Neuvottelut poikkeuksellisten olosuhteiden johdosta säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää neuvotteluvelvollisuutta poikkeuksellisissa kustannusmuutoksissa erittäin tarpeellisena, sillä vuoden 2022 kustannuskriisi osoitti tuottajien käytännössä olemattomat mahdollisuudet avata sopimuksia. Pykälä parantaa heikommassa asemassa olevien toimijoiden asemaa, mutta on tehoton ilman seuraamuksia ostajalle neuvotteluvelvoitteen rikkomisesta. Valtuutetulle tulee antaa vähintään mahdollisuus huomauttaa tai julkisesti varoittaa ostajaa, joka ei noudata velvoitetta. Lisäksi ruokaketjun tilastointia on kehitettävä, jotta poikkeukselliset kustannusmuutokset voidaan huomioida nopeammin ja ehkäistä kannattavien tilojen ajautuminen maksuvaikeuksiin. Lakimuutos on välttämätön, jotta ruokaketju reagoi jatkossa tehokkaasti kriisitilanteisiin.

11. Huomiot 4 a §:stä Neuvotteluvoiman väärinkäyttö säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa vaatii, että pykälä palautetaan muotoon, jossa elintarvikemarkkinavaltuutettu voi puuttua myös yksittäistapauksiin. Nykyinen monikollinen muoto tekee muutoksesta käytännössä kosmeettisen ja heikentää lain vaikuttavuutta. Viljelijöillä ei ole resursseja viedä asioita oikeuteen,

joten valtuutetun toimivalta on välttämätön oikeusturvan toteutumiseksi. Tämä muutos olisi merkittävä parannus heikommassa asemassa olevien tuottajien asemaan.

12. Huomiot 4 b §:stä Kielto edellyttää tiettyjä tietoja säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää erittäin tärkeänä, että laissa säädetään tavarantoimittajien liikesalaisuuksia suojaavasta säännöksestä. Viime vuosina tuottajiin on kohdistettu ylimitoitettuja ja käyttötarkoitukseltaan epäselviä tietopyyntöjä, joilla on tosiasiaassa pyritty vahvistamaan ostajan neuvotteluvoimaa. Säännös on välttämätön tietoepätasapainon syventymisen estämiseksi ja hallinnollisen taakan vähentämiseksi. Lisäksi pidämme perusteltuna lisätä kielto käyttää sopimuksen perusteella luovutettua dataa tuottajan taloudellisen aseman arviointiin, jos se voi heikentää tuottajan kaupallisia edellytyksiä. Tämä parantaisi luottamusta, avoimuutta ja turvaisi heikommassa asemassa olevan osapuolen asemaa elintarvikeketjussa.

13. Huomiot 4 c §:stä Ostajan tuotemerkin suosimisen kielto säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää pykälää erittäin tärkeänä kaupan omien merkkien aiheuttamien kilpailuvääristymien hillitsemiseksi. Yhdenvertaisen hyllykohtelun vaatimus, PL-sopimusten kytkentäkielto ja riskien oikeudenmukainen jakautuminen ovat välttämättömiä, sillä PL-tuotteiden markkinaosuuden kasvu heikentää kilpailua ja vaikeuttaa uusien toimijoiden pääsyä markkinoille. Korostamme, että tietoepätasapainoa on vähennettävä ja tuottajille turvattava oikeus ajantasaiseen menekkitietoon, jotta tuotannon suunnittelu ei vääristy. Lisäksi lain kiertäminen ulkomaille siirrettyjen hankintayksiköiden avulla on estettävä yksiselitteisesti. Näillä toimilla voidaan parantaa markkinoiden läpinäkyvyyttä ja turvata reilu kilpailu koko elintarvikeketjussa.

14. Huomiot 5 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutettu ja 7 §:stä valvonta säännöskohtaisine perusteluineen

-

15. Huomiot 10 §:stä Huomautus, 11 §:stä Julkinen varoitus ja 11 a §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun asettama kielto säännöskohtaisine perusteluineen

MTK Keski-Pohjanmaa pitää valitettavana, että 3 a §:n noudattamatta jättämisestä ei ole säädetty ostajalle minkäänlaista seuraamusta. Sanktiouhan puuttuminen tekee muutoksesta käytännössä tehottoman, sillä pykälä velvoittaa vain neuvotteluihin, ei sopimuksen muuttamiseen. Neuvotteluvollisuuden laiminlyönti on todettavissa, joten valtuutetulle tulee antaa vähintään mahdollisuus huomauttaa tai julkisesti varoittaa ostajaa, joka ei noudata velvoitetta. Ilman tätä pykälä jää kosmeettiseksi ja heikentää lain uskottavuutta.

16. Huomiot 11 b §:stä Markkinaoikeuden asettama kielto ja 12 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun oikeus hakea markkinaoikeudelta kiellon määräämistä säännöskohtaisine perusteluineen

-

17. Huomiot siirtymäsäännöksestä

MTK Keski-Pohjanmaa kannattaa lain voimaantuloa mahdollisimman pian ja pitää tärkeänä, että siirtymäajat rajataan vain välttämättömiin kohtiin. Sopimusten tekninen mukauttaminen voi sallia

kohtuullisen ajan, mutta tuottajien liikesalaisuuksia suojaavien säännösten siirtymäaikaa on lyhennettävä minimiin. Liikesalaisuuksien arvo perustuu niiden salassa pysymiseen, ja jos siirtymäaika venyy, tuottajien jo ennestään rajallinen neuvotteluvoima voi heikentyä merkittävästi. Suojan tarve on välitön, sillä tuotantosopimuksia tulevan kauden tuotteista tehdään jo nyt. Lain nopea voimaantulo on välttämätön viljelijöiden aseman vahvistamiseksi ja markkinoiden tasapainottamiseksi.

18. Huomiot 12 a §:stä seuraamusmaksu ja 13 b §:stä Viranomaisten välinen tietojenvaihto säännöskohtaisine perusteluineen

-

19. Huomiot Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta säännöskohtaisine perusteluineen

-

Nyman Jan-Ove
MTK Keski-Pohjanmaa